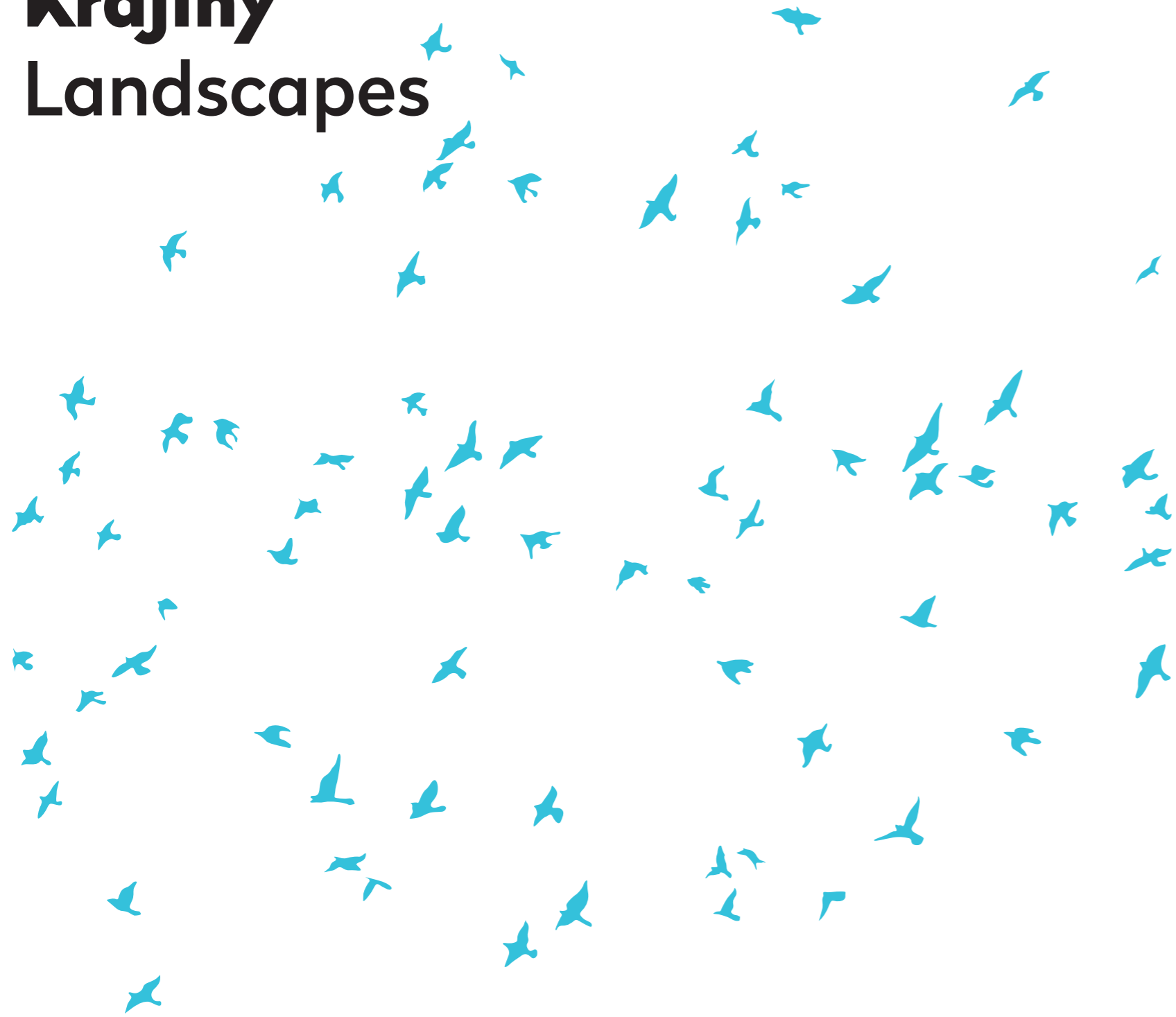

Krajiny Landscapes

Miroslav Kleban

Krajina, na ktorú zabúdam, 1973, kombinovaná technika, plátno, súkromný majetok
The Landscape I Am Forgetting, 1973, combined technique, canvas, private property

Krajina, na ktorú zabúdam

Krajinomalba, ako jeden z najstarších výtvarných žánrov, nachádza v 20. storočí novú epizódu vizuálneho stvárnenia a precítenia. V druhej polovici 20. storočia je krajina, ako námet výtvarníkov, osamostatneným filozofickým žánrom, ktorý už netvorí iba určitý dejový rámec v podobe idealizovanej kulisy. Nástup fotografického média v 20. storočí v nemalej miere potláča záujem umelcov o reprodukovanie krajinného prostredia skrze maliarske médium. „Príroda je krásna iba pre toho, kto ju kontempluje očami umelca, prírodná krása, ktorú by umelec v nejakej miere neopravil, neexistuje.“¹ Už samotné estetické teórie zo začiatku minulého storočia a ich

¹ Croce, Benedetto: *Logica come scienza del concetto puro*, 1909, In: Zahrádka Pavel: *Estetika na přelomu milénia – Vybrané problémy současné estetiky*, 2010, Barrister & Principal, Brno, str. 373

The Landscape I Am Forgetting

Despite being one of the oldest artistic genres, in the 20th century the landscape painting entered a new phase of visual representation and emotion. In the second half of the 20th century, the landscape genre was treated as an independent philosophical genre, which no longer served only as a historical setting based on the idealisation of sceneries. The prevalence of the medium of photography in the 20th century suppressed the interest of artists in reproducing the countryside through the means of painting. “Nature is beautiful only for those who contemplate her with the eye of the artist; a natural beauty which an artist would not to some extent correct, does not exist.”¹ The aesthetic

¹ Croce, Benedetto: *Logica come scienza del concetto puro*, 1909, In: Zahrádka Pavel: *Estetika na přelomu milénia – Vybrané problémy současné estetiky*, 2010, Barrister & Principal, Brno, p. 373

nové výskumné aspekty sa navracajú a sústreďujú na primárne problémy estetizácie viditeľného v okolí sveta. Pre Františka Veselého a jeho výtvarný program je problém environmentálnej estetiky kľúčovým a sprievodným javom takmer celej jeho výtvarnej produkcie 70. a 80. rokov minulého storočia. Potreba environmentálnej skúsenosti u Veselého pramení zo sprievodných civilizačných prejavov a zásahov do prirodzeného prostredia organickej krajiny. Pochopiteľne, v danom období nepredstavuje termín environmentálny súčasný rozmer angažovanej odnože multimediálnych prejavov umenia akcie či objektu. Istá angažovanosť vo Veselého tvorbe je však príznačná, v opozitnom smere voči veľkým témam umenia socialistického realizmu. Témy rezonujúce na oficiálnej výtvarnej scéne predstavovali špecifický žáner industriálnej krajinomalby, akúsi verejnú oslavu pokroku, technizácie prírodného prostredia a expanzie človeka. Dominancia industriálneho pokroku a jeho ceremoniálne prevedenie, dnes už v podstate z prehodnoteného pohľadu, vytvorila zároveň podmienky na prehodnotenie vzťahu človeka voči jeho okolitému prostrediu a narúša tak strednoprádové stereotypy oficiálneho umenia. V povojnovom umení sa postupne odhaľuje skrytá, manipulovateľná a ideologická strana umeleckých prejavov, ktoré problematizujú zľahčujúci sa pohľad na súdobý stav spoločenského, vedného a ekonomického rozmachu. Umenie sa v tomto čase javí ako kritický katalyzátor celého poľa hodnôt (J. Mukařovský), ktorý si v nemalej miere a v syntéze rôznych vplyvov preberá aj František Veselý. Za dôležitý moment považujeme vo Veselého tvorbe koncepciu vyzdvihujúcu zámer a obsah diela s dôrazom na jeho vlastný mikrokozmos, ktorý ho vyzdvihuje ako autorský subjekt. Osobnosť Františka Veselého sa z pohľadu súčasníka môže javiť ako zaškatulkovaná v nedávnej regionálnej histórii. Dielo Veselého je však z pohľadu odkazu pre súčasní i budúcu generáciu ďaleko významnejšie a presahujúce konzervatívny a stereotypný rámec vnímania regionálnych hraníc. V rámci profilovania regionálnych autorov vystávajú viaceré metodologické problémy. Čo a do akej miery určuje regionálnu viazanosť umelca? Umenie sa totiž netvorí výlučne v určitom geografickom limite, i keď je pravdou, že niektoré výtvarné prejavy sú špecifikom konkrétnej

theories from the beginning of the 20th century and their new research methods were coming back and focusing on the primary problems of aestheticization of the visible world. For the artistic programme of František Veselý, the issue of environmental aesthetics constitutes the key element of his artistic production of the 1970s and 1980s. Veselý's longing for the environmental experience stemmed from the accompanying exposure to civilisation and the impact on the organic landscape. Naturally, in this period the term 'environmental' did not bear the same connotations to those of the contemporary multi-media objects or action art. However, even Veselý's work displays a certain level of engagement, aimed against the great topics of socialist realist art. The topics resonating in the official artistic scene represented a specific genre of the industrial landscape painting, which promoted the celebration of man's expansion and technisation of the natural landscape. The domination of industrial advancement and its ceremonial rendering is today regarded from a different perspective. However, this notion established the conditions for the re-evaluation of the relationship between a man and his surroundings while disturbing mainstream stereotypes of the official art. Post-war art gradually unveiled the hidden, manipulable and ideological side of artistic expression, which challenged the detracting view of the contemporary social, scientific and economic expansion. The art of this period functioned as a critical catalyst of a great range of values (J. Mukařovský), which were also adopted by Veselý in the form of a synthesis of various influences. An important moment in Veselý's artwork comes with the introduction of the concept which accentuates the artwork's content and intention while emphasizing its individual microcosm functioning as an authorial subject. When seen from the perspective of the contemporary world, we might tend to catalogue the character of František Veselý as a product of recent regional history. However, when considering Veselý's message to the present and future generations, his work proves to surpass the conservative and stereotypic frame of the regional borders. In general, the profiling of regional artists is linked with various methodological problems. What is it that determines the regional fixation of an artist? The production of art is usually not bound by any

zemepisnej, umelecko-historickej, etnologickej, či etnografickej lokality alebo skupiny. Silná tradícia niektorých umelecko-historických regiónov (Spiš, Šariš, Abov) je dnes prezentovaná ako celonárodné kultúrne dedičstvo. Samozrejme, pomyselné vytváranie hraníc nebolo možné ani v umení diktátu. Umeleckým prejavom totiž nemožno diktovať fyzické či mentálne hranice. A tak sa stalo, že navzdory regionálnej spätosti dokázal František Veselý vstrebať vplyvy euro-americkej umeleckej línie, ktoré aplikoval v domácom prostredí. Pre svoj rodný región dnes František Veselý predstavuje ikonickú osobnosť, ktorá je spätá s kultúrnym životom jeho celoživotného pôsobiska. Avšak význam autorovho diela a jeho filozofický odkaz mu právom otvára cestu znovuobjavenia, prehodnotenia a oprávneného zaradenia do kontextu celonárodných dejín umenia. Aj preto sa aktuálny výstavný projekt a kurátorská koncepcia pokúsi priblížiť jeho odkaz súčasným pohľadom a prezentovať umelcovu tvorbu na základe súčasných stratégií vytvárania kontextuálneho členenia a konfrontácie v rámci súdobých i súčasných výtvarných prejavov. Prvým impulzom o konfrontáciu v rámci slovenského dejepisu umenia bolo v nedávnej dobe (2017) zaradenie diela Františka Veselého do výstavného projektu „Po moderne – Metropola východu 1945 – 1989“, v kurátorskej koncepcii Petra Tajkova, ktorý realizovala Východoslovenská galéria na prelome rokov 2017 – 2018. Ideové podloženie projektu prehodnocovalo takmer vôbec nespracovanú tému lokálnych dejín umenia v povojnovom období v reakcii na predošlý vedecko-výskumný projekt Košickej moderny. Čiastkové zhodnotenia oficiálnych výtvarných prejavov z daného obdobia už boli spracované niektorými teoretikmi (verejné sochárske realizácie, socialistická architektúra, prejavy moderny, neoficiálna scéna a pod.), avšak naďalej ostáva množstvo hluchých miest z jednotlivých kultúrnych (historických) regiónov, ktoré by vhodne doplnili kontext slovenského dejepisu umenia. V kolekcii Po moderne sa tak predstavilo viacero autorov, ktorých diela akvizíčnou činnosťou od založenia galérie v 50. rokoch budovali zbierkový fond Východoslovenskej galérie a ich tvorba s menšími či väčšími presahmi rezonuje vo výtvarnej obci (spomenieme aspoň niektorých z nich: Jozef Kornúciak, Michal Petrek,

geographical limits, however, in some cases it is possible to pinpoint the link between some artistic statements and the geographical, art-historical, ethnological or ethnographical groups or locations. Nowadays, the strong tradition of some of the art-historical regions (Spiš, Šariš, Abov) is presented as a national cultural heritage. Nevertheless, the formation of strict borders was not possible even in the period of dictatorship. The free form of artistic expression cannot be bound by physical or mental borders. Therefore, despite his strong regional connection, František Veselý managed to absorb the influences of the Anglo-American artistic movements and applied their ideas to the local context. František Veselý is thus regarded as one of the most iconic personalities connected with the cultural life of the region, while the significance of his artwork and its philosophical message encourage its re-evaluation and integration within the context of the national art history. Therefore, the main aim of this exhibition's curatorial concept is to reintroduce Veselý's artwork and to approach his messages through the contemporary strategies of contextual categorisation and confrontation with the past and present artistic production. The first attempt at confronting Veselý with the episodes of Slovak art history was initiated by the introduction of his works in the exhibition "After Modernism – The Metropolis of the East 1945 – 1989", organised by the East Slovak Gallery under the curatorial concept of Peter Tajkov at the turn of 2017 and 2018. The main aim of this project was to reappraise the scarcely explored theme of local art history in the post-war years, while linking it with the previous research project of Košice Modernism. The partial evaluations of the period's official artistic production were conducted by several theoreticians (public sculptures, socialist architecture, modernistic statements, unofficial scene, etc.). However, within the individual cultural and historical regions, there are still numerous unexplored areas and missing links in the context of Slovak art history. The "After Modernism" collection introduced various artists, whose works have been involved in the East Slovak Gallery's acquisition processes since its establishment in the 1950s. Many of these artists preserved their significant position within the gallery collection as well as within the regional artistic scene (to mention

Krajina nového typu, 1986, tempera, pastel, papier, Šarišská galéria
Landscape of a New Kind, 1986, tempera, pastel, paper, Šariš Gallery

Igor Ďurišin, František Blažo, Alexander Eckerdt, Jozef Haščák, Július Nemčík, Dezider Milly, Xénia Columby-Sinayová a pod.). Viacero z nich čaká na monografické spracovanie a prehodnotenie ich tvorby a prínosu súčasnými teoretikmi, nakoľko sa regionálna umelecko-historická prax minulých desaťročí sústreďovala na kvantitatívnu prezentáciu bez kritickej reflexie, a to z pohľadu inštitucionálnej politiky. Predkladaná monografia je novou „reinstaláciou“, reštartom a kritickým prehodnotením autorovej výtvarnej stratégie, ktorá nadčasovým spôsobom rezonovala ešte v minulom režime niekde na pomedzí oficiálnej a neoficiálnej výtvarnej scény. Rekontextualizácia i rekonštrukcia olejomalieb, pastelov, prípravných skíc a fotografií tak v nemalej miere napomôže k novému, resp. zabudnutému pohľadu vlastného typu krajinomalby – metakrajiny, ktorá má ojedinelé postavenie v slovenských dejinách umenia.

Krajina nového typu

„Neskoršie, v závere štúdia som dospel ku krajine nového typu, nazval som ju, Krajina svojich prapodstát.“² Veristicky odpozorovaná krajina pre Veselého predstavovala vyprázdnený a vyčerpatelný zdroj inšpirácie. Pre oficiálnu scénu boli mestské scenérie oslavou. Výstavba nových sídlisk a industrializácia životného priestoru boli obľúbenou témou, ktorú dokázali niektorí umelci podať s bravúrnou noblesou v rozličných autorských štýloch. Rozvoj priemyslu a predstava ekonomickej stability predstavovali pre umelcov ideologické gesto, ktoré dnes prezentuje realistický dokument v podobe spracovania veľkého pokroku. Veselý stojí v opozícii voči nútenému ideologickému stvárňovaniu krajiny. „Tento umelec sa špecifickou výtvarnou rečou dotýka akútneho zjednodušovania ekologických vzťahov, narušania ekologickej rovnováhy nášho prostredia.“³ Je potrebné si uvedomiť, že v časoch, kedy Veselý budoval svoj výtvarný

² Veselý, František: *Príroda - človek*, katalóg k výstave, 1988, Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku
³ Bodnárová, Jana: František Veselý: *Ekologické svedomie*, katalóg k výstave, 1988, Krajská organizácia ZSVU v Košiciach

some of the names: Jozef Kornúciik, Michal Petrek, Igor Ďurišin, František Blažo, Alexander Eckerdt, Jozef Haščák, Július Nemčík, Dezider Milly, Xénia Columby-Sinayová and others). In the upcoming period, many of these artists will be given individual attention and their work will be re-evaluated and monographed by contemporary theoreticians. This approach will try to balance the art and historical practices of the previous decades, which focused on the quantitative and politicised presentation of artworks while omitting critical reflection. This monography is reinstallation and critical reassessment of the author's artistic strategy, whose significance resonated even in the previous regime, balancing on the verge between the official and unofficial artistic scene. The recontextualisation and reconstruction of Veselý's oil paintings, pastel drawings, preparatory sketches and photographs can thus contribute to the regaining of the disremembered perspective on the specific type of the city landscape painting, which holds a unique position within Slovak art history.

A New Scene Landscape

“By the end of my studies, I discovered a landscape opening into a new scene and I named it “The Landscape of the Author's Quintessence”.² For Veselý, the veracious depiction of landscape represented an exhaustible and depleted source of inspiration. By contrast, the official scene employed the city landscapes and prompted artists to celebrate and idealize the construction of new housing estates and industrialisation of the environment, while retaining their individual authorial styles. The industrial development and the ideal of economic stability served an an ideological motion, which was processed by the artists in the form of realistic documentation. Veselý's opposed the forced ideological depiction of landscape.” The specific artistic discourse of this author touched upon the acute easing of the problem of ecology and the

² Veselý, František: *Nature - Man*, Exhibition Catalogue, 1988, Museum of Ukrainian Culture in Svidník